

Євген Рябінін

РЕГІОНАЛЬНІ СУПЕРЕЧНОСТІ ПО ЛІНІЇ «СХІД – ЗАХІД» У КОНТЕКСТІ ПОЛІТИЧНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ

У статті розглядається проблема існування суперечностей між східними та західними регіонами України, що заважає зміцненню та розвитку держави. Відсутність консолідації населення держави унеможливорює проведення політичної модернізації, яка на сьогоднішні є необхідною в контексті подальшого розвитку України. Автором аналізуються основні чинники регіоналізму, які використовуються політичними силами задля підтримки свого рівня популярності в країні.

Ключові слова: регіоналізм, регіональні протиріччя, політична модернізація, політична система.

Yevgen Ryabinin. Regional contradictions on “West – East” direction in the context of political modernization. The problem of real opposition between western and eastern regions of Ukraine is considered in the article, and it really prevents Ukraine from strengthening and developing. The lack of consolidation makes it impossible to conduct political modernization that is very important in the context of the Ukraine development. The author analyses the basic factors that are used by the political parties for the support of their popularity level.

Key words: regionalism, regional contradictions, political modernization, political system.

Українській державності виповнилося лише двадцять років, але, з іншого боку, Україні, як незалежній державі, вже двадцять років, протягом яких українському суспільству разом із політичною елітою так і не вдалося побудувати громадянське суспільство та дійсно демократичну, соціально-орієнтовану та правову державу, в якій кожен громадянин відчував би себе захищеним не лише від економічних негараздів, але й від нестабільності політичної системи країни.

Безумовно, Україна є досить молодою державою, та, виправдовуючи невдачі, деякі політики наводять приклад Сполучених Штатів, яким знадобилося двісті років, щоб побудувати демократичну країну, громадянське суспільство, вдосконалити всі сфери своєї політичної системи. Але, на наш погляд, по-перше, вже давно минули часи для виправдовувань, по-друге, США розвивалися в іншій історичний час та за інших умов.

Сьогодні, у час стрімких політичних змін, економічної нестабільності та глобальних перестанов на геополітичній карті світу Україна не має часу для повільного розвитку. Маючи доволі високі перспективи щодо входження до клубу розвинених країн світу на початку своєї незалежності, сьогодні Україна ніяк не може вийти на рівень економічних показників 1990 року. Тому є багато пояснень, але головною проблемою, яка гальмує розвиток українського суспільства у багатьох сферах, є проблема нестабільної та недосформованої політичної системи, в якій слід модернізувати такі складові, як інституціональну (що формує в сукупності політичну організацію суспільства), нормативно-регулятивну (політичні та правові норми, які існують та діють у вигляді конституції, політичних традицій та процедур, що регулюють політичне життя), інформаційно-комунікативну (що проявляється у взаємодії та обміні інформацією між владою та суспільством) та політичну свідомість (такі її компоненти, як ідеологія та політична психологія). Під політичною системою взагалі розуміють стійку форму людських відносин, за допомогою якої приймаються та впроваджуються в життя авторитетно-власні рішення для цього суспільства. Політична система відзначається від інших систем чотирма характеристиками: вона є універсальною за охопленням цього суспільства своїм впливом, що поширюється на всіх її членів; вона претендує на конечний контроль над застосуванням фізичного примусу; її право виносити обов'язкові рішення приймається як легітимне; її рішення є авторитетно-власними, що несуть в собі силу легітимності та суттєву імовірність того, що їм будуть підпорядковуватися.

Якщо ми проаналізуємо стан політичної системи в Україні, то начебто усі вищеперелічені чинники діють у

державі, але постає питання щодо легітимності рішень влади. Починаючи з політичної ситуації, яка склалася наприкінці 2004 року, мешканці західних регіонів не визнавали рішень центральної влади; після обрання В.Ющенка Президентом України вже східні регіони не вважали рішення центральної влади такими, що є легітимними, оскільки самого Президента не сприймали таким, що є легітимним. Після виборів 2010 року нинішній Президент знову стикається з тими самими проблемами з боку Заходу України.

Несталість політичної системи, на наш погляд, полягає в чітко виражених процесах регіоналізму в нашій державі. Незважаючи на єдність українського суспільства щодо розбудови дійсно незалежної та стабільної держави у перші роки незалежності України, сучасне суспільство має різні погляди щодо майбутнього нашої держави залежно від регіону. Якщо стисло говорити про український регіоналізм, то його прояви спостерігаються у Криму, Буковині, на Закарпатті. Але процеси регіоналізму на цих територіях проявляються по лінії «регіон – центр» та не впливають суттєво на процеси державотворення. А головною загрозою як для політичної системи України, так і для її національної безпеки є регіоналізм, який проявляється по лінії «Схід – Захід», тобто «регіон – регіон». Протягом усього часу розвитку держави зіштовхуються інтереси еліт та населення, що представляють західні та східні регіони. Розділення України на Схід та Захід не лише за географічними показниками, але й за чинниками політичних симпатій дуже чітко простежується протягом останніх п'ятнадцяти років.

Це регіональне протистояння ми маємо можливість проілюструвати на прикладі результатів виборів, як парламентських, так і президентських різних років.

Якщо ми проаналізуємо результати президентських виборів у західних та східних областях в 1994 році, то переконаємося, що Захід голосував за Л.Кравчука, отже, Схід підтримував Л.Кучму, який у своїй передвиборчій програмі обіцяв ввести другу державну мову, тобто російську.

Вибори 1999 року мають іншу картину: Л.Кучма вже більш популярний на Заході, ніж на Сході, оскільки його опонентом був комуніст П.Симоненко.

Парламентські вибори 1998 року характеризувалися протистоянням НРУ на Заході з прозахідною політикою та КПУ на Сході з політикою відновлення Радянського Союзу.

Не стали винятком і вибори до ВРУ в березні 2002 року, на яких головними опонентами були “Блок Віктора Ющенка “Наша Україна” та КПУ.

Президентські вибори 2004 року остаточно розкололи Україну на два табори за політичними симпатіями: В.Янукович перемагає переважно на Сході, В.Ющенко – на Заході країни.

Парламентські вибори, які проводилися в березні 2006 року на пропорційній основі, ще раз довели правильність нашої тези: західноорієнтовані Блок “Наша Україна” та “Блок Юлії Тимошенко” перемагають на Заході, а російськоорієнтована Партія регіонів – на Сході України.

Президентські вибори 2010 року знову стали протистоянням Заходу та Сходу, це було регіональне протистояння, яке базувалося, знову ж таки, на ідеологічній основі, головними представниками яких були Ю.Тимошенко та В.Янукович.

Саме такий розподіл політичних симпатій негативно позначається на процесі об’єднання України, що може бути пояснено багатовіковим несuverенним розвитком українських земель, а також історичним розташуванням України в зоні впливу типологічно різних правових і політичних культур.

Постійна зміна внутрішньо- та зовнішньополітичного курсу разом зі змінами політичних сил, що приходили до влади протягом усіх років незалежності України, призвело до того, що політичній системі українського суспільства бракує чіткості та якості в процесі свого формування та функціонування. Тому сьогодні на порядку денному повинно стояти питання про політичну модернізацію.

Політична модернізація – це процес трансформації суспільства, який супроводжується формуванням політичних інститутів, соціальною мобілізацією та розширенням політичної участі, поширенням демократичних цінностей і норм, властивих розвиненим країнам, у країнах менш розвинених. Проблему політичної модернізації в різні часи розвивали С.Ліпсет, Ф.Катрадт, Г.Алмонд, Д.Аптер,

Дж.Лапапамбара, С.Верба, Ф.Рігтс. Процес політичної модернізації різнобарвний. Одні його пов'язують передусім з раціональним стилем функціонування бюрократії, політичним плюралізмом і світським характером політичної культури, інші – з формуванням національної інтеграції суспільства і формуванням національних держав, модернізації еліт розвитку, стабільності політичних інститутів, процедур [1, с.208].

Для того, щоб вивести українське суспільство на новий рівень політичної культури та реалізувати політичну модернізацію, має бути злагода між представниками східних та західних регіонів, тобто попереднім етапом політичної модернізації повинна бути загальнонаціональна інтеграція, оскільки політична еліта має бути зацікавлена в розвитку держави та стимулювати реальне об'єднання українського суспільства.

Характерною особливістю політичної модернізації є диференціація політичної структури (інституціоналізація), яка передбачає формування розгалуженої мережі соціально-економічних, політичних та інших інститутів суспільства, спрямованих на забезпечення стабільності й соціального порядку. Розвивається вона через удосконалення (осучаснення) традиційних інститутів, які в процесі модернізації суттєво змінюють свої функції та характер діяльності, а також через формування нових.

Важливим чинником модернізації є забезпечення широкої участі громадян у політичному житті. Забезпечувати її покликані політичні партії та групи за інтересами, модернізаційний потенціал яких зумовлений їх функціями. Найважливішою серед них є функція структуризації політичного життя, завдяки якій суспільство постає як певна система організованих інтересів. Важливе значення має також функція соціальної інтеграції, що дає змогу партіям та групам інтересів виконувати, з одного боку, роль посередників, єдиної ланки між громадянами і владою, а з іншого – сприяти спілкуванню представників різних верств населення.

Але ситуація, що склалася сьогодні, не дозволяє зробити широкі верстви населення активними учасниками політичного життя в країні. Відсутність консолідуючої

національної ідеї, яка б об'єднувала суспільство, використання ідеологічних протиріч політичними партіями, яким вигідна ескалація регіональних суперечностей, гальмує реалізацію політичної модернізації.

Дискурс про «дві України» віддзеркалює ситуацію ідеологічного, культурного, лінгвістичного розколу всередині недоформованої ще української політичної нації та поширений скептицизм щодо доречності існування України в її постсоветських кордонах [2, с.78].

Суть міфу про «дві України» полягає в тому, що лише одна, «справжня» Україна має право на існування. Східна Україна розглядається з цієї точки зору лише як матеріал (та ще й не найкращої якості) для національного будівництва, як «найвідсталіша», опортуністична частина нації, що продукує лише корумповану еліту й тіньовий бізнес.

Проблеми протистояння по лінії «Схід – Захід» стимулюються не лише політиками, а й журналістами, громадськими діячами, істориками [2, с.82].

Дуже показовим є загострення цих протистоянь у медіа. Так, публіцистка тижневика «Грані» Тетяна Коробова ще в 2002 році писала, що «Донецький регіон будь-якою ціною проштотуватиме свій промосковський клан до керування країною, йому вже тісно у своїх межах. Форми й методи боротьби відомі, і назвати їх просто – бандитськими. Регіон, де не діє жодна демократична засада – небезпечна проблема для держави, яка навчилася принаймні робити вигляд з претензією на цивілізованість та усвідомлення необхідності певних цінностей» [3].

Оксана Пахльовська у статті «Поділ України проходить лише по одній лінії: між Європою і не-Європою» пише наступне: «...поділ України проходить лише по одній лінії — між Європою і не-Європою. З одного боку, європейська Україна, де може знайти собі застосування і укорінення будь-який інший національний і культурний елемент, тому що в цьому європейському вимірі немає місця для дискримінації Іншого. А з іншого – та радянська Україна, де все «неросійське» сприймається як «вороже»: параноя Івана Грозного виявилася заразною хворобою» [4].

Тижневик «Дзеркало тижня» в 2009 році опублікував статтю Володимира Горбуліна, який на той час обіймав

посаду керівника державної структури – Національного інституту проблем міжнародної безпеки. Цей політичний та громадський діяч вважає, що «ризиків теперішнього та майбутнього будуть пов'язанні із будівництвом вірної формули контролю за екстремістськими та радикально налаштованими українцями на Півдні та на Сході країни ... для цього є сенс вже сьогодні сконцентрувати 90% сил спеціального призначення усіх відомств (СБУ, Міноборони, МВС) у вибухонебезпечних регіонах» [5].

Розвиток українського регіоналізму підігривається також з російського боку. Відомий російський історик О.Ширококоряд у своїй праці «Україна: протистояння регіонів» подає низку цікавих фактів стосовно української історії та питання протистояння регіонів. Але крізь роботу червоною лінією проходить зухвале ставлення до України та всього українського. Він з неповагою ставиться до української літератури, називаючи її карикатурною [6, с.127].

Слід зазначити, що такі роботи формують громадську думку, оскільки видаються великими тиражами та мають популярність серед широких верств населення.

Які основні чинники, що стимулюють процес регіоналізму в Україні по лінії «Схід – Захід» та унеможливають проведення політичної модернізації як такої? Це, насамперед, мовне питання, яке використовується під час кожних виборів. Існує багато думок, стосовно другої державної мови, та побоювання стосовно неї є безпідставними. Так, В.Литвин вважає, що «якщо Україна буде мати російську мову ще однією державною, то українська мова буде втрачена, а разом з нею й держава» [7, с.111]. Але такі заяви мають більш емоційне забарвлення, бо немає жодних підстав для реалізації таких прогнозів. Навіть під час перебування України у складі СРСР українська мова розвивалася та використовувалася в багатьох сферах життєдіяльності мешканців Української РСР. Введення другої державної мови не сприймається мешканцями західних регіонів, що є помилкою в контексті побудови дійсно єдиної держави. Політичні партії використовують мовне питання під час передвиборчих кампаній, але після приходу до Верховної Ради України вони це питання навіть не ставлять на порядок денний, боячись загубити електоральні

відсотки на Заході, хоча забувають, що перемогли завдяки електорату Сходу.

Це призводить до того, що деякі регіони самі намагаються вирішити мовне питання. Так, 8 квітня на сесії міськради м.Одеси була прийнята програма «Збереження та розвиток російської мови в Одесі» на період 2011–2015 рр., яка містить комплекс заходів, націлених на значне розширення сфери застосування російської мови в Одесі [8, с.В1].

Те саме стосується й Луганської області. Депутати облради прийняли рішення про надання російській мові статусу регіональної, прийнявши 27 травня 2011 року рішення «Про реалізацію конституційних прав громадян щодо вільного використання російської мови та інших нацменшин» [9].

Нерозв'язність цього питання на рівні центральної влади примушує регіональні еліти брати під контроль вирішення наріжних питань.

Другим питанням, що є важливим на порядку денному консолідації суспільства, це ставлення до подій Великої Вітчизняної війни.

Протистояння по лінії Схід–Захід перейшло вже у юридичну площину. Так, у судах вирішується питання, чи мав право Президент В.Ющенко надавати С.Бандері та Р.Шухевичу звань Героїв України 20 січня 2010 року та 12 жовтня 2007 року, відповідно. 2 серпня 2011 року Вищий Адміністративний Суд України відмовив В.Ющенку та Ю.Шухевичу задовольнити вимоги їх касаційних скарг щодо рішення Донецького апеляційного адміністративного суду про визнання цього президентського наказу незаконним. 2 квітня 2010 Донецький окружний адміністративний суд визнав ці укази протиправними [10].

14 червня 2011 року декілька сотень чоловік пройшли вулицями Києва з нагоди 120-річчя Євгена Коновальця. Головною проблемою цієї ходи було те, що учасники викрикували такі лозунги, як «Москалів на ножі», та «Україна понад усе». Ані міліція, ані СБУ не зробили жодних зауважень, оскільки заявили, що ці лозунги не торкалися якоїсь конкретної людини.

Немає також єдиної думки стосовно вектора зовнішньої політики України.

У червні 2011 року Інститутом соціології НАНУ було проведено соціологічне опитування на предмет ставлення українців до Росії з деяких питань. На запитання «Який шлях розвитку України Ви вважаєте більш придатним?» було отримано такі відповіді:

1. укріплювати східнослов'янський блок (Україна, Росія, Білорусь) – 26%, з яких східні регіони становлять 42%, західні 3%;

2. встановлювати відносини із країнами Заходу – 15%, з яких частка східних регіонів становить 6%, західних – 38%. 84% мешканців східних областей та 16% мешканців західних областей позитивно ставляться щодо вступу України до союзу Росії та Білорусі. Вступити до НАТО бажає 64% мешканців Заходу та 28% Сходу України, тоді як 36% на Сході та 7% на Заході держави позитивно ставляться до приєднання України до ЄП [11, с. А6].

Отже, як бачимо зі стислого аналізу головних причин регіоналізму по лінії «Схід – Захід», суперечності виникають через ті питання, що є такими, що не можуть бути вирішеними, принаймні сьогодні. Важко уявити, щоб на Сході України населення визнало С.Бандеру чи Р.Шухевича героями України, відмовилося від російської мови та культури, а також сприймало євроатлантичну інтеграцію як безальтернативний вектор зовнішньої політики. Так само на Заході України маловірогідна згода визнати російську мову як другу державну, визнати головні ідеї та підсумки Великої Вітчизняної війни та погодитися на вступ до Митного союзу.

Усі ці чинники заважають проводити політичну модернізацію, оскільки українське суспільство є розколотим та не бажає консолідуватися. Цей розкол, як ми вже зазначали, використовується та посилюється політичними силами.

Отже, політична модернізація має бути здійснена в Україні, але перш ніж починати процес модернізації, слід знівелювати ті чинники, які зможуть вплинути на українське суспільство та державу загалом у негативному плані. Перш за все, неможливо проводити модернізацію, тобто відходити від старих схем суспільного будівництва, не маючи нових. Для консолідації суспільства слід негайно

розробити низку ідей, які б гуртували б українське суспільство, а не розколювало його. По-друге, трансформація завжди є ломкою суспільства, яка в разі своєї довготривалості та відсутності швидких результатів може стимулювати зниження рівня національної самоідентифікації соціуму та збільшити саме регіональну ідентичність. У останнє – зростання коефіцієнта протестної думки. Протестні виступи населення та негативне ставлення до влади протягом усього періоду незалежності держави унеможливають проведення політичної модернізації, тому поява саме консолідуючої політичної сили, яка не буде робити наголос на головних чинниках українського регіоналізму, є запорукою політичної модернізації, а отже, й майбутнього розвитку України.

---

1. Політологічний енциклопедичний словник: Навч.посібник для студентів вищ. навч. закладів. – К.: Генеза, 1997. – 400 с.

2. Журженко Т. Міф про дві України / Т.Журженко – Сучасність. – 2003. – №4. – С.78–83.

3. Коробова Т. Страна восходящего застоя? [Електронний ресурс] / Т.Коробова – Режим доступу: www.grani.kiev.ua

4. Пахльовська О. Поділ України проходить лише по одній лінії: між Європою і не-Європою [Електронний ресурс] / О.Пахльовська. – Режим доступу: <http://www.day.kiev.ua/290091>

5. Орел А. Добро и зло толерантности [Електронний ресурс] / А.Орел – Киевский Телеграф. – 2011. – Режим доступу: <http://telegrafua.com/country/11858/>

6. Широкоград А. Украина: Противостояние регионов / А.Широкоград. – М.: АСТ: АСТ МОСКВА, 2010. – 443 с.

7. Медведев Р. Расколотаая Украина / Р.Медведев. – М.: Институт экономических стратегий, Международная академия исследований будущего, 2007. – 176 с.

8. Бесчастная М. Одесса выбирает русский язык / М.Бесчастная. – 2000. – 2011. – №15. – С.В1-3.

9. Русский язык стал региональным в Луганской области 27 мая 2011 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ru.org.ua/russ/4894-news.html>

10. Олейник М. Дело Бандеры и Шухевича: суд «исправил ошибку» Виктора Ющенко [Електронний ресурс] / М.Олейник. – Режим доступу: www.glavred.info/archive/2011/08/02/191049-7.html

11. Шульга Н. Хочет ли Украина быть с Россией? / Н.Шульга – // 2000 – 2011. – №24 (562). – С. А6-А7.